

O. WIESŁAW KIWIOR OCD

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0001-7378-1256

FEDERACJE ŻEŃSKICH KLASZTORÓW KONTEMPLACYJNYCH W KOŚCIELE ŁACIŃSKIM W ŚWIELE AKTUALNEGO PRAWA KANONICZNEGO

Treść: Wprowadzenie. – 1. Pojęcie i natura federacji klasztorów mniszek. – 2. Cele federacji. – 3. Obowiązkowa przynależność klasztorów do federacji. – 4. Liczba klasztorów potrzebna do utworzenia federacji i kryteria tworzenia federacji. – 5. Prawo własne federacji. – 6. Struktura federacji. – 6.1. Struktury kolegialne. – 6.1.1. Zgromadzenie federacji i jego kompetencje. – 6.1.1.1. Istotne elementy życia kontemplacyjnego. – 6.1.1.2. Powierzenie urzędów. – 6.1.1.3. Fundacje. – 6.1.1.4. Formacja. – 6.1.1.5. Zarządzanie dobraćmi doczesnymi. – 6.1.1.6. Ocena bieżącej działalności. – 6.1.2. Rada federacji i jej kompetencje. – 6.1.2.1. Kolegialne podjęcie decyzji lub kolegialne rozeznanie sprawy. – 6.1.2.2. Wyrażenie zgody. – 6.1.2.3. Wyrażenie opinii albo rozeznanie sprawy. – 6.2. Struktury personalne. – 6.2.1. Przewodnicząca federacji i jej kompetencje. – 6.2.2. Ekonomka federacji. – 6.2.3. Sekretarka federacji. – 6.2.4. Formatorka federacji. – 6.2.5. Asystent kościelny federacji. – 6.3. Struktury pomocnicze. – 6.3.1. Siedziba i archiwum federacji. – 6.3.2. Dom wspólnej formacji początkowej. – 6.3.3. Fundusz finansowy. – 6.3.4. Komisja *ad hoc*. – Zakończenie.

Wprowadzenie

Instytucję federacji do żeńskich klasztorów kontemplacyjnych wprowadził papież Pius XII, w ramach swojej pasterskiej troski o życie konsekrowane w Kościele łacińskim, mocą konstytucji apostolskiej

Sponsa Christi z 21 listopada 1950 roku¹. Następnie ówczesna Święta Kongregacja Zakonników wydała przepisy wykonawcze do tejże papieskiej konstytucji zawarte w instrukcjach *Inter praeclara* z 23 listopada 1950 roku² i *Inter cetera* z 25 marca 1956 roku, która dostosowała przepisy o klauzurze do instytucji federacji³. Przedmiotowe ustawodawstwo usilnie zachęcało, uwzględniając ówczesne powojenne okoliczności życia i misji mniszek w Kościele i w świecie, do tworzenia federacji, do twórczego podejmowania wspólnych wysiłków zmierzających do realizacji wskazanych w przepisach celów szczegółowych i do odnowy życia i specjalnej posługi mniszek w Kościele i w świecie.

Po upływie prawie siedemdziesięciu lat Magisterium Kościoła – mając na uwadze nowe i ciągle zmieniające się okoliczności społeczne i eklezjalne, sytuację personalną w żeńskich klasztorach kontemplacyjnych oraz stojące przed nimi wyzwania – ponownie pochyliło się nad specjalnym powołaniem mniszek w Kościele i w świecie, wydając nowe dokumenty, których przepisy mają stanowić skuteczną pomoc w odnowie ich życia i ich misji w Kościele i w świecie. Są nimi: konstytucja apostolska papieża Franciszka *Vultum Dei quaerere* z 29 czerwca 2016 roku⁴, która zobowiązuje wszystkie żeńskie klasztory kontemplacyjne w Kościele łacińskim do przynależenia do federacji oraz wskazuje dwanaście tematów dotyczących w szczególności sposobu tradycji monastycznej, pośród których znajduje się m.in. kwestia

¹ Pio XII, Costituzione apostolica *Sponsa Christi*, 21.11.1950 [dalej: SpC], w: Enchiridion della vita consacrata. Dalle Decretali al rinnovamento post-conciliare (385-2000), edizione bilingue, EDB – Ancora, Bologna – Milano 2001, s. 1221-1251.

² SACRA CONGREGAZIONE DEI RELIGIOSI, Istruzione *Inter praeclara*, w: Enchiridion della vita consacrata. Dalle Decretali al rinnovamento post-conciliare (385-2000), edizione bilingue, EDB – Ancora, Bologna – Milano 2001, s. 1251-1263.

³ SACRA CONGREGAZIONE DEI RELIGIOSI, Istruzione *Inter cetera*, 25.03.1956, w: Enchiridion della vita consacrata. Dalle Decretali al rinnovamento post-conciliare (385-2000), edizione bilingue, EDB – Ancora, Bologna – Milano 2001, s. 1503-1527.

⁴ FRANCESCO, *Vultum Dei quaerere*. Costituzione apostolica sulla vita contemplativa femminile, 29.06.2016, Paoline, Milano 2016 [dalej: VDQ]. Tekst polski: FRANCISZEK, Konstytucja Apostolska *Vultum Dei quaerere* o żeńskim życiu kontemplacyjnym, 29.06.2016, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2019.

federacji⁵; instrukcja wykonawcza do konstytucji apostołskiej Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego o żeńskim życiu kontemplacyjnym *Cor orans* z 1 kwietnia 2018 roku⁶ oraz instrukcja tej samej Dykasterii *Sztuka poszukiwania Oblicza Boga. Wytyczne dotyczące formacji mniszek* z 15 sierpnia 2019 roku⁷, która podaje zasady dotyczące formacji mniszek zakładając m.in. przynależność klasztoru do federacji.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie problematyki federacji żeńskich klasztorów kontemplacyjnych Kościoła łacińskiego w świetle wskazanych wyżej trzech dokumentów kościelnych (pojęcie i natura; cele; obowiązkowa przynależność; prawo własne; struktury kolegialne, personalne, pomocnicze oraz ich kompetencje), poznanie zakresu – wskazanego przez Magisterium Kościoła – wzajemnej pomocy i współpracy między klasztorami oraz otwartości na jego poszerzania. Temat federacji jest niewątpliwie jedną ze spraw dotyczących żeńskich klasztorów kontemplacyjnych, która została najbardziej znowelizowana ze względu na znaczenie, jakie obecnie dostrzega w niej Stolica Apostołska⁸. Federacje – zdaniem Stolicy

⁵ Por. tamże, art. 9 §11.

⁶ CONGREGAZIONE PER GLI ISTITUTI DI VITA CONSACRATA E LE SOCIETÀ DI VITA APOSTOLICA, *Cor orans*. Istruzione applicativa della Costituzione Apostolica *Vultum Dei quaerere* sulla vita contemplativa femminile, 1.04.2018, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2018 [dalej: *Cor orans*]. Tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKWOWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOŁSKIEGO, *Cor orans*. Instrukcja wykonawcza o żeńskim życiu kontemplacyjnym, 1.04.2018, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2019.

⁷ CONGREGAZIONE PER GLI ISTITUTI DI VITA CONSACRATA E LE SOCIETÀ DI VITA APOSTOLICA, *L'arte della ricerca del volto di Dio. Linee orientative per la formazione delle contemplative*, 15.08.2019, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2019 [dalej: ARVD]. Tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKWOWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOŁSKIEGO, *Sztuka poszukiwania Oblicza Boga. Wytyczne dla formacji mniszek kontemplacyjnych*, Wydawnictwo Ojców Franciszkanów, Niepokalanów 2020.

⁸ Por. F. IANNONE, *La nuova normativa per i monasteri femminili di clausura. Da Vultum Dei quaerere a Cor orans*, *Commentarium pro Religiosis* 101 (2020), s. 106-107.

Apostolskiej – przyniosły dotychczas klasztorom wiele pożytku, ale też ukazały ograniczenia i luki legislacyjne, czemu aktualne ustawodawstwo stara się odpowiednio zaradzić⁹.

1. Pojęcie i natura federacji klasztorów mniszek

Instrukcja *Cor orans* w *Normach ogólnych*, zawierających słownik pojęć dotyczących kanonicznego życia kontemplacyjnego mniszek¹⁰ w Kościele łacińskim, wyjaśnia, że *federacja klasztorów* to „(...) struktura komunii [*comunione*] między pewną liczbą [*più*] klasztorów autonomicznych tego samego instytutu, erygowana przez Stolicę Świętą, która zatwierdza jej statuty, powołana w tym celu, aby klasztory należące do federacji, dzieląc ten sam charyzmat, przewyciężały izolację oraz promowały regularną obserwancję i życie kontemplacyjne”¹¹. Z przytoczonego określenia wynika, że federacja jest strukturą komunii – co podkreśla papież Franciszek w konstytucji apostolskiej

⁹ Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Testimoni visibili di misteriosa e multiforme santità*, Sequela Christi 44/1 (2018), s. 110; TENŻE, *Vultum dei quaerere para crecer en fidelidad creativa y responsable*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2017, s. 44-47.

¹⁰ „Określenie *mniszki*, zgodnie z prawem, obejmuje nie tylko zakonnice o ślubach uroczystych, ale również te, które w klasztorach składają śluby proste, zarówno wieczyste jak i czasowe. Kościół, spośród kobiet poświęconych Bogu przez profesję rad ewangelicznych, jedynie mniszkom powierza obowiązek modlitwy publicznej, którą one w jego imieniu wnoszą do Boga jako wspólnota modląca się Liturgią godzin celebrowaną w chórze” (*Cor orans*, n. 1). Szerzej na ten temat: tamże, nn. 2-3; M. DANILUK, *Encyklopedia instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2000, s. 247; A. Mc GRATH, *Monjas de clausura*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, V, dir. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, Editorial Aranzadi, Pamplona 2012, 464-467.

¹¹ *Cor orans*, n. 7. Por. także tamże, n. 86. Szerzej na ten temat: C. LUISI, *Federazioni di monasteri femminili*, w: *Dizionario degli Istituti di perfezione*, III, dir. G. Pelliccia e G. Rocca, Edizioni Paoline, Roma, koll. 1433-1438 (Autor przedstawia liczbowy stan federacji i klasztorów, które przystąpiły do federacji, w 1976 roku); M. DANILUK, *Encyklopedia instytutów...*, dz. cyt., 122; A. JIMÉNEZ ECHABE, *Federación monástica*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, III, dir. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, Editorial Aranzadi, Pamplona 2012, 950-951. Na temat obserwancji zob. M. DANILUK, *Encyklopedia instytutów...*, dz. cyt., s. 268.

*Vultum Dei quaerere*¹² – i że do federacji klasztorów mniszek mogą należeć tylko klasztory autonomiczne, a więc domy zakonne żeńskich wspólnot monastycznych, które spełniają warunki wymagane do rzeczywistej autonomii życia i zostały zgodnie z prawem erygowane przez Stolicę Apostolską oraz cieszą się – w myśl przepisów prawa – autonomią prawną¹³. Natomiast do federacji nie mogą należeć fundacje, które nie zostały jeszcze erygowane¹⁴, oraz klasztory afiliowane¹⁵; w federacji reprezentują je, w zależności od przypadku, odpowiednio przeorysze klasztoru fundującego albo przewodnicząca federacji¹⁶. Porównując z kolei wspomniane określenie *federacji* z definicją *kongregacji monastycznej*¹⁷ należy doprecyzować, że federacja nie jest

¹² Por. VDQ n. 30. Por. O. PEPE, *Le federazioni dei monasteri fra presente e futuro*, Sequela Christi 42/2 (2016), s. 325.

¹³ Por. *Cor orans*, nn. 6 i 44. Na temat autonomii prawnej i rzeczywistej autonomii życia zob.: tamże, nn. 15-18.

¹⁴ Por. tamże, nn. 30-31.

¹⁵ Por. tamże, nn. 57-58.

¹⁶ Por. tamże, nn. 30-31, 57-58. Oprócz federacji klasztorów mniszek istnieją także asocjacje klasztorów mniszek, ale kiedy porównujemy definicje obu instytucji, to wówczas okazuje się, że są one prawie identyczne (por. tamże, nn. 7-8) i nie zachodzą między nimi istotne różnice (por. tamże, n. 13), co sprawia, jak zauważa J. Rodríguez Carballo, że ostatnie dokumenty Stolicy Apostolskiej stosują oba określenia jako synonimy. Różnica między nimi będzie zależała od zapisów w statutach. Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile. Custode di gratuità e ricchezza di fecondità apostolica*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2019, 32-33, przypis n. 41. Zob. także *Cor orans*, n. 13.

¹⁷ „Określenie *Kongregacja monastyczna* oznacza strukturę władzy, erygowaną przez Stolicę Świętą, łączącą kilka klasztorów autonomicznych tego samego instytutu, na czele której stoi Przewodnicząca będąca Przełożoną wyższą zgodnie z prawem (...) oraz kapituła generalna, która w Kongregacji monastycznej stanowi władzę najwyższą zgodnie z Konstytucjami zatwierdzonymi przez Stolicę Świętą” (tamże, n. 12). Por. G. ROCCA, *Congregazione*, w: *Dizionario degli Istituti di perfezione*, II, dir. G. Pelliccia e G. Rocca, Edizioni Paoline, Roma, koll. 1465-1466; O. Pepe, *Le federazioni dei monasteri...*, dz. cyt., s. 323-325.

strukturą władzy (*governo*), jej przewodnicząca nie jest przełożoną wyższą¹⁸, a federacja nie posiada kapituły generalnej¹⁹.

Kompetencja do erygowania, zawieszania, łączenia i znoszenia federacji klasztorów mniszek należy wyłącznie do Stolicy Apostolskiej, a konkretnie do Dykasterii Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego²⁰. Do jej wyłącznej kompetencji należy także dołączenie klasztoru autonomicznego do federacji i pozwolenie na przejście klasztoru do innej federacji w ramach tej samej rodziny zakonnej²¹.

Federacja jest publiczną osobą prawną w Kościele²², na prawie papieskim²³, posiada zdolność majątkową (nabywanie, posiadanie, zarządzanie i alienowanie dóbr ruchomych i nieruchomości), i jej dobra doczesne są dobrami kościelnymi, zgodnie z przepisami prawa powszechnego i własnego²⁴.

Instrukcja *Cor orans* zaznacza, że po kanonicznym erygowaniu federacji klasztorów mniszek, czyli po nabyciu osobowości prawnej kościelnej, należy postarać się także o uzyskanie osobowości cywilnoprawnej, co wiąże się m. in. z możliwością korzystania w zakresie

¹⁸ Por. także *Cor orans*, n. 110.

¹⁹ Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 34-35, przypis n. 42; R-M. RIVOIRE, *Una lettura dell'istruzione Cor orans sulla vita contemplativa femminile: sfide e prospettive*, Stato, Chiese e pluralismo confessionale. Rivista telematica (www.statoechiese.it), n. 24 del 2019, s. 32-33; S. PACIOLLA, *Vultum Dei quaerere. Premesse giuridiche, Sequela Christi* 43/1 (2016), s. 132.

²⁰ Por. *Cor orans*, n. 88. *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317. Tekst łacińsko – polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku [dalej: KPK/2022]. Zaktualizowany przekład na język polski, kan. 582, Pallottinum, Poznań 2022, s. 285.

²¹ Por. *Cor orans*, n. 89.

²² Por. tamże, n. 97.

²³ Por. tamże, n. 90.

²⁴ Por. tamże, nn. 97 i 103-109.

cywilnoprawnym z praw majątkowych, i wyznaczenie siedziby prawnej federacji w jednym z należących do niej klasztorów²⁵.

Papież Pius XII podkreślał, że poszczególne klasztory należące do federacji zachowują swoją autonomię nawet gdyby federacja, za zgodą Stolicy Apostolskiej, wprowadziła pewne ograniczenia autonomii poszczególnych klasztorów²⁶ albo coś podobnego do zarządu scentralizowanego²⁷.

2. Cele federacji

Konstytucja apostolska *Vultum Dei quaerere* uważa, że federacje klasztorów autonomicznych mniszek są ważnymi strukturami komunii między klasztorami ze względu na cele, jakie one realizują

²⁵ Por. tamże, n. 94. Oprócz federacji klasztorów i kongregacji monastycznych (zob. wyżej punkt I i przypis n. 17) mogą być tworzone asocjacje, konferencje klasztorów, konfederacje i komisje międzynarodowe. Asocjacja klasztorów to „(...) struktura komunii (*comunione*) między klasztorami autonomicznymi tego samego instytutu, erygowana przez Stolicę Świętą w tym celu, aby stowarzyszone klasztory, dzieląc ten sam charyzmat, współpracowały między sobą zgodnie ze statutami zatwierdzonymi przez Stolicę Świętą” (tamże, n. 8). Konferencja klasztorów to „(...) wspólnota między klasztorami autonomicznymi należącymi do różnych instytutów i obecnymi w tym samym regionie, erygowaną przez Stolicę Apostolską, która zatwierdza jej statuty, powołaną w celu promowania życia kontemplacyjnego oraz popierania współpracy między klasztorami w określonych kontekstach geograficznych lub językowych” (tamże, n. 9). Obecnie takie konferencje istnieją w Polsce i w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 35, przypis n. 44. Konfederacja to „(...) struktura łączności między federacjami klasztorów erygowana przez Stolicę Świętą, powołana w celu zgłębiania tematów związanych z życiem kontemplacyjnymi odnoszących się do tego samego charyzmatu, aby nadawać wspólny kierunek i pewną koordynację działaniom poszczególnych federacji” (*Cor orans*, n. 10). Komisja międzynarodowa to „(...) centralny organ do spraw posługi i studium, działający na rzecz mniszek tego samego instytutu, erygowany lub uznany przez Stolicę Świętą, która zatwierdza jego statuty, powołany w celu zgłębiania tematów związanych z życiem kontemplacyjnym i odnoszących się do tego samego charyzmatu. (tamże, n. 11).

²⁶ Por. SpC art. VII, § 5, n. 1.

²⁷ Por. tamże, art. VII, § 5, n. 2.

w procesie odnowy życia mniszek i ich misji w Kościele i w świecie. Przepisy dotyczące kontemplacyjnych klasztorów mniszek z lat 2016-2019 wyszczególniają następujące cele: przezwyciężenie izolacji klasztoru²⁸; popieranie i rozwijanie federacji ze względu na cele wskazane przez ustawodawcę kościelnego²⁹; wierne strzeżenie przez klasztory wspólnego charyzmatu i świadczenie sobie nawzajem siostrzanej pomocy oraz życie niezbywalną wartością, jaką jest komunია³⁰; ożywianie i wzmacnianie jedności między klasztorami³¹; promowanie i sprzyjanie rozwojowi życia kontemplacyjnego w klasztorach, które należą do federacji, stosownie do specyfiki własnego charyzmatu³²; zagwarantowanie pomocy w formacji ustawicznej i początkowej³³ oraz w konkretnych potrzebach poprzez wymianę mniszek, popieranie pewnej wymiany dóbr między klasztorami i faktyczne dzielenie się dobrami doczesnymi (składki, darowizny i pożyczki dla klasztorów mających trudności ekonomiczne oraz na wspólne potrzeby federacji)³⁴; ustanowienie funduszu finansowego na realizowanie celów federacji (pokrycie zwyczajnych wydatków federacji, formacja mniszek na szczeblu federacji, dofinansowanie i utrzymania i leczenia mniszek, konserwacja budynków, wspieranie nowych fundacji)³⁵; popieranie złączenia klasztorów, także złączenia prawnego, z odpowiednim męskim instytutem zakonnym ze względu na płynący z tego pożytek dla poszczególnych klasztorów³⁶; popieranie tworzenia

²⁸ Por. *Cor orans*, n. 7.

²⁹ Por. VDQ n. 30 i art. 9 § 3.

³⁰ Por. *Cor orans*, n. 86.

³¹ Por. tamże, n. 98.

³² Por. VDQ n. 30 i art. 9 § 3; *Cor orans*, n. 92.

³³ Por. VDQ n. 30 i art. 9 § 3; *Cor orans*, n. 92.

³⁴ Por. VDQ n. 30 i art. 9 § 3; *Cor orans*, nn. 92, 98-100. Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 36-37.

³⁵ Por. *Cor orans*, n. 101.

³⁶ Por. VDQ art. 9 § 4.

konfederacji i komisji międzynarodowych ze względu na dobro związane z ich działaniem³⁷.

3. Obowiązkowa przynależność klasztorów do federacji

Ustawodawca kościelny w latach 1950-2016 usilnie zalecał tworzenie federacji klasztorów mniszek, natomiast papież Franciszek, uwzględniając doświadczenia przeszłości, 29 czerwca 2016 roku wprowadził obowiązek przynależenia każdego klasztoru autonomicznego do federacji: „Zasadniczo wszystkie klasztory powinny należeć do federacji”³⁸. Jeśli jednak zachodzą „szczególne, obiektywne i uzasadnione racje”³⁹, które wskazują, że klasztor nie może być sfederowany, wówczas klasztor, po przegłosowaniu sprawy przez kapitułę, może zwrócić się do Stolicy Apostolskiej z uzasadnioną prośbą, aby klasztor został zwolniony z tego obowiązku⁴⁰. Ponadto klasztor sfederowany – wskazując obiektywne i uzasadnione powody – może poprosić Stolicę Apostolską, po głosowaniu kapituły klasztoru, aby mógł opuścić federację⁴¹ albo przejść do innej federacji w ramach tego samego

³⁷ Por. tamże, art. 9 § 5. Zob. wyżej określenia *konfederacja* i *komisja międzynarodowa* przytoczone w przypisie n. 25. O celach federacji zob.: O. PEPE, *Le federazioni dei monasteri fra presente e futuro*, *Sequela Christi* 42/1 (2016), s. 320, 326-331 (Autor przytacza negatywną opinię mniszek o federacjach – s. 331); TENŻE, *Vultum Dei quaerere: aspetti giuridici*, *Sequela Christi* 43/1 (2017), s. 161; J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., 36-37; F. IANNONE, *La nuova normativa...*, art. cyt., s. 106-108, 110. Krytycznie o celach federacji, i ogólnie o instrukcji *Cor orans*, pisze: R-M. RIVOIRE, *Una lettura dell'istruzione Cor orans...*, art. cyt., s. 32-38.

³⁸ VDQ art. 9 § 1. Por. *Cor orans*, n. 93.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Por. VDQ art. 9 § 1, *Cor orans*, n. 93. Zob. B. SZEWCZUL, *Zasadnicze zmiany w kanonicznym życiu kontemplacyjnym mniszek według konstytucji apostolskiej Vultum Dei quaerere i instrukcji Cor orans*, *Prawo Kanoniczne* 62/1 (2019), s. 68-69; F. IANNONE, *La nuova normativa...*, art. cyt., 107.

⁴¹ Por. *Cor orans*, n. 93.

instytutu zakonnego⁴². Stolica Apostolska ma także wyłączne prawo do przypisania klasztoru autonomicznego do federacji⁴³.

Instrukcja *Cor orans* zarządziła, że wszystkie klasztory miały przystąpić do federacji w ciągu jednego roku od opublikowania tejże instrukcji⁴⁴. W rzeczywistości ustalony czas przeciągnął się ze względu na problemy, jakie spowodował COVID-19.

4. Liczba klasztorów potrzebna do utworzenia federacji i kryteria tworzenia federacji

Konstytucja apostolska *Vultum Dei quaerere* i instrukcja *Cor orans* nie określają dokładnie liczby klasztorów niezbędnej do utworzenia federacji; instrukcja stwierdza jedynie, że powinno to być „più monasteri autonomi”⁴⁵ – „więcej [kilka, większa liczba] klasztorów autonomicznych”. J. Rodríguez Carballo słusznie zauważa, że będzie to zależało od wielu okoliczności⁴⁶. Biorąc pod uwagę konieczne struktury każdej federacji (przewodnicząca federacji⁴⁷, cztery radne⁴⁸, ekonomka federalna⁴⁹, sekretarka federalna⁵⁰, formatorka federalna⁵¹) i właściwe funkcjonowanie federacji jako publicznej osoby prawnej w porządku kanonicznoprawnym i cywilnoprawnym, powinna to być wystarczająca liczba⁵². Minimalna, konieczna liczba, to trzy klasztory autonomiczne z odpowiednią liczbą mniszek w każdym klasztorze⁵³. Aby jednak federacja klasztorów autonomicznych mogła spokojnie

⁴² Por. tamże, n. 89. Zob. R-M. RIVOIRE, *Una lettura dell'istruzione Cor orans...*, art. cyt., s. 23-25; O. PEPE, *Vultum Dei quaerere...*, art. cyt., s. 160-161.

⁴³ Por. *Cor orans*, n. 89.

⁴⁴ Por. tamże, *Rozporządzenia końcowe*, d).

⁴⁵ Por. *Cor orans*, n. 7.

⁴⁶ Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 37.

⁴⁷ Por. *Cor orans*, n. 110.

⁴⁸ Por. tamże, n. 123.

⁴⁹ Por. tamże, n. 142.

⁵⁰ Por. tamże, n. 144.

⁵¹ Por. tamże, n. 148.

⁵² Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 37.

⁵³ Por. R-M. RIVOIRE, *Una lettura dell'istruzione Cor orans...*, art. cyt., s. 23-25.

i owocnie spełniać cele wskazane jej przez ustawodawcę kościelnego, wydaje się, że powinno to być minimum około ośmiu-dziesięciu klasztorów autonomicznych, a maksymalnie około dwunastu-piętnastu klasztorów autonomicznych.

Federacje zazwyczaj są tworzone na bazie kryterium geograficznego, tzn. odległości pomiędzy klasztorami, ale przepisy dopuszczają także uwzględnienie „podobieństwa ducha i tradycji”⁵⁴, przy czym instrukcja dodaje, że klasztory „w miarę możliwości nie powinny być zbyt oddalone geograficznie”⁵⁵.

5. Prawo własne federacji

Każda federacja musi mieć własne *Statuty*, które są zatwierdzane przez Dykasterię w związku z erygowaniem federacji⁵⁶. Wszystkie przepisy *Statutów* powinny być zgodne z naturą, ustawami, duchem i tradycjami danego instytutu zakonnego kontemplacyjnego oraz z postanowieniami konstytucji apostolskiej *Vultum Dei quaerere* i instrukcji *Cor orans*⁵⁷, chyba że Stolica Apostolska zezwoli na inne rozwiązanie w konkretnym przypadku. To oznacza, że mogą istnieć różnorodne formy federacji, wynikające z charyzmatycznej różnorodności poszczególnych rodzin zakonnych kontemplacyjnych⁵⁸. Statuty mogą uwzględniać możliwość uchwalenia przez zgromadzenie federacji przepisów uzupełniających, uszczegóławiających, ale muszą one być zgodne z prawem powszechnym i ze statutami federacji. Oprócz

⁵⁴ *Cor orans*, n. 87. Por. VDQ art. 9 § 2.

⁵⁵ *Cor orans*, n. 87.

⁵⁶ Por. tamże, n. 7.

⁵⁷ Por. tamże, n. 91.

⁵⁸ Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 38. Święta Kongregacja Zakonników w 1974 roku opublikowała wzór przepisów jako pomoc do opracowania własnych statutów przez poszczególne federacje żeńskich klasztorów kontemplacyjnych: SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS, *Normae. Exemplar seu Schema pro conficiendis Statutis Foederationum monialium proponitur*, 1974, w: *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa, in *Universitate Lateranensi Professor, V, Comentarium pro Religiosos*, Roma 1980, coll. 6948-6953.

tego każdy żeński instytut zakonny kontemplacyjny jest zobowiązany przez konstytucję apostolską *Vultum Dei quaerere* dostosować do nowych rozporządzeń swoje konstytucje⁵⁹.

6. Struktura federacji

Aktualne przepisy wymagają takiej struktury federacji, aby była ona skuteczna w realizacji celów określonych przez przepisy Stolicy Apostolskiej, prawo własne poszczególnych rodzin zakonnych kontemplacyjnych i *Statuty* federacji.

Instrukcja *Cor orans* wyszczególnia struktury kolegialne, struktury personalne i inne urzędy oraz struktury pomocnicze.

6.1. Struktury kolegialne

Do struktur kolegialnych należą zgromadzenie federacji i rada federacji.

6.1.1. Zgromadzenie federacji i jego kompetencje

Jest to kolegium oparte na komunii łączącej klasztory przynależące do federacji⁶⁰, w którego skład wchodzi: przewodnicząca federacji, cztery radne federacji, ekonomka federacji, przełożone wyższe oraz delegatki każdego klasztoru autonomicznego należącego do federacji, wybrane przez ich kapituły konwentualne⁶¹. Statuty mogą uwzględnić obecność przedstawicieli klasztorów nieautonomicznych (bez prawa głosu).

Zgromadzenie federacji może być zwyczajne (wyborcze, zwoływane co sześć lat)⁶², półkadencyjne (zwoływane co trzy lata w celu dokonania oceny bieżącej działalności oraz wdrożenia ewentualnych środków zaradczych lub wprowadzenia do nich zmian)⁶³, nadzwyczajne (zwołane w razie konieczności lub stosowności⁶⁴ albo

⁵⁹ Por. VDQ art. 14 § 2.

⁶⁰ Por. *Cor orans*, n. 133.

⁶¹ Por. tamże, n. 134.

⁶² Por. tamże, n. 135.

⁶³ Por. tamże, n. 136.

⁶⁴ Por. tamże, n. 137.

w przypadku wakatu urzędu przewodniczącej federacji lub innych okoliczności przewidzianych przez prawo)⁶⁵.

W zakresie kompetencji zgromadzenia federacji można wyodrębnić kilka działań, mianowicie: istotne elementy życia kontemplacyjnego, powierzanie urzędów, fundacje, formacja, zarządzanie dobrami doczesnymi, ocena bieżącej działalności.

6.1.1.1. Istotne elementy życia kontemplacyjnego

W zakresie istotnych elementów życia kontemplacyjnego mniszek zgromadzenie federacji: uchwała normy wykonawcze dotyczące kwestii wymienionych w punkcie 12 i rozwiniętych w punktach 13-35 konstytucji apostołskiej *Vultum Dei quaerere*⁶⁶; strzeże charyzmatycznego dziedzictwa instytutu zakonnego w klasztorach należących do federacji oraz promuje przystosowaną do współczesności odnowę, zgodną z charyzmatycznym dziedzictwem instytutu⁶⁷; zajmuje się sprawami większej wagi⁶⁸; podejmuje decyzje i wydaje normy obowiązujące wszystkie mniszki, po definitywnym zatwierdzeniu ich przez Stolicę Apostolską⁶⁹.

6.1.1.2. Powierzanie urzędów

W zakresie powierzania urzędów zgromadzenie federacji: wybiera przewodniczącą federacji i radę federacji składającą się z czterech radnych⁷⁰; wybiera ekonomkę federacji⁷¹.

⁶⁵ Por. tamże, n. 138.

⁶⁶ Por. tamże, n. 116.

⁶⁷ Por. tamże, n. 133.

⁶⁸ Por. tamże, n. 141 d).

⁶⁹ Por. tamże, n. 141 e). Wyliczone kompetencje (oprócz pierwszej) są podobne do kompetencji kapituły generalnej w instytutach zakonnych: do kapituły generalnej należy „przede wszystkim strzeżenie dziedzictwa instytutu, o którym mowa w kan. 578, popieranie zgodnej z nim i przystosowanej do współczesności odnowy, dokonywanie wyboru najwyższego przełożonego, załatwianie ważniejszych spraw oraz przepisów, których wszyscy powinni przestrzegać” (KPK/2022, kan. 631 § 1).

⁷⁰ Por. *Cor orans*, nn. 141 b), 123, 135. Zob. KPK/2022, kan. 631 § 1.

⁷¹ Por. *Cor orans*, nn. 141 c), 142, 135.

6.1.1.3. Fundacje

W tym zakresie zgromadzenie federacji wspiera tworzenie nowych fundacji oraz ustala sposoby ich realizowania, czy to jako dzieło pojedynczych klasztorów, czy też federacji⁷².

6.1.1.4. Formacja

W zakresie formacji zgromadzenie federacji: wyznacza klasztor na nowicjat i formację profesek czasowych klasztoru afiliowanego⁷³; opracowuje (na okres sześćdziesięciu lat) wspólne kierunki formacyjne (*i percorsi formativi comuni* – plan formacji wspólnej), które każda wspólnota zobowiązuje się realizować⁷⁴; wyznacza klasztor na miejsce wspólnej formacji początkowej dla klasztorów należących do Federacji⁷⁵; ustala projekt formacyjny dla mniszek, które są powołane do sprawowania posługi władzy oraz dla formaterek⁷⁶; zwraca szczególną uwagę (federacja) na wybór formaterek i dba o ich formację⁷⁷; zatwierdza *Ratio formationis* federacji, opracowaną przez przewodniczącą federacji wraz z radą federacji i w zgodności z obecną *Ratio* ogólną, czyli instrukcją *Sztuka poszukiwania Oblicza Boga*, zapewniając formację integralną, gruntowną, stopniową i wspólną dla mniszek federacji⁷⁸.

6.1.1.5. Zarządzanie dobrami doczesnymi

W zakresie zarządzania dobrami doczesnymi federacji zgromadzenie federacji: daje pozwolenie na dokonywanie nadzwyczajnych wydatków i aktów zarządzania dobrami stosownie do wysokości kwoty ustalonej w prawie własnym⁷⁹; ustala sumę (na zgromadzeniu wyborczym), powyżej której konieczne jest uzyskanie pozwolenia rady

⁷² Por. tamże, nn. 141 g), 20, 22, 29, 39.

⁷³ Por. tamże, n. 60; może nim być klasztor afiliujący. Por. tamże.

⁷⁴ Por. tamże, n.141 f).

⁷⁵ Por. tamże, n. 141 h). Por. VDQ art. 3 § 7; ARVD art. 135.

⁷⁶ Por. *Cor orans*, nn.141 i), 119; VDQ art. 7 § 1.

⁷⁷ Por. *Cor orans*, n. 230; ARVD n. 93 (formacja formaterek i ich współpracowniczek).

⁷⁸ Por. tamże, n. 69.

⁷⁹ Por. *Cor orans*, n.105.

federacji i zgromadzenia federacji⁸⁰; wydaje zgodę, w zależności od wartości sprzedaży czy transakcji określonej w prawie własnym, na pisemne zezwolenie przewodniczącej federacji na dokonanie ważnej sprzedaży czy jakiegokolwiek innej transakcji, przez które stan majątkowy federacji mógłby doznać uszczerbku⁸¹.

6.1.1.6. Ocena bieżącej działalności

W zakresie oceny bieżącej działalności federacji zgromadzenie federacji: dokonuje oceny bieżącej działalności oraz decyduje o zastosowaniu ewentualnych środków zaradczych lub zmian (zgromadzenie półkadenyjne)⁸²; przyjmuje sprawozdanie przewodniczącej federacji o stanie federacji i poszczególnych klasztorów (zgromadzenie wyborcze)⁸³.

6.1.2. Rada federacji i jej kompetencje

Jest to kolegium, składające się z czterech radnych, wybranych na sześć lat (lub na kadencję określoną w statutach federacji) przez zgromadzenie federacji spośród wszystkich mniszek, które złożyły profesję uroczystą, z klasztorów należących do federacji⁸⁴. *Statuty* mogą uwzględnić, że przewodnicząca federacji wchodzi w skład rady federacji.

Kompetencje rady federacji są określone przez instrukcję *Cor orans* oraz dodatkowo przez *Statuty* federacji⁸⁵ i przejawiają się w różnych formach, którymi są:

- a. kolegialne podjęcie decyzji lub kolegialne rozeznanie sprawy, zgodnie z przepisami prawa: podejmuje decyzję o erylowaniu klasztoru mniszek w przypadku fundacji zakładanej przez

⁸⁰ Por. tamże, n.105.

⁸¹ Por. tamże, n.109.

⁸² Por. tamże, n.136.

⁸³ Por. tamże, n.141 a).

⁸⁴ Por. *Cor orans*, n.123. Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femmine...*, dz. cyt., 43-44.

⁸⁵ Por. *Cor orans*, n.124.

federację⁸⁶; zarządza – pod przewodnictwem przewodniczącej federacji – sprawami ekonomicznymi federacji⁸⁷; daje pozwolenie na wydatki nadzwyczajne i na czynności zarządzania nadzwyczajnego, stosownie do wysokości kwot ustalonych przez prawo własne (zgromadzenie federalne)⁸⁸; potrzebuje, wraz z przewodniczącą federacji, pisemnego zezwolenia Stolicy Apostolskiej na dokonanie ważnej alienacji dóbr doczesnych zniesionego klasztoru⁸⁹; podejmuje postanowienia związane z oceną stanu ekonomicznego poszczególnych klasztorów, uwzględniając jego aspekty pozytywne i problematyczne⁹⁰.

- b. wyrażenie zgody, zgodnie z przepisami prawa: na dopuszczanie przez przewodniczącą federacji kandydatek do nowicjatu, nowicjuszek do pierwszej profesji czasowej, a profesek czasowych do profesji uroczystej, po uprzedniej konsultacji z przełożoną miejscową i wspólnotą fundacji, jeśli fundacja jest dziełem federacji aż do momentu erygowania jej jako klasztoru autonomicznego, zgodnie z prawem powszechnym i statutami federacji⁹¹; na mianowanie przełożonej klasztoru afiliowanego przez przewodniczącą federacji, po wysłuchaniu mniszek wspólnoty klasztoru afiliowanego, jeśli klasztor afiliowany został powierzony federacji⁹²; na dopuszczanie przez przewodniczącą federacji kandydatek klasztoru afiliowanego do nowicjatu, nowicjuszek do pierwszej profesji czasowej, a profesek czasowych do profesji uroczystej, po uprzednim wysłuchaniu wspólnoty klasztoru afiliowanego, jeśli klasztor afiliowany został powierzony federacji, zgodnie z prawem powszechnym i statutami federacji⁹³; na wydanie

⁸⁶ Por. tamże, n. 39

⁸⁷ Por. tamże, n. 103.

⁸⁸ Por. tamże, n. 105.

⁸⁹ Por. tamże, n. 108.

⁹⁰ Por. tamże, n. 143.

⁹¹ Por. tamże, n. 35.

⁹² Por. tamże, n. 59.

⁹³ Por. tamże, n. 61.

przez przewodniczącą federacji pisemnego zezwolenia w celu dokonania ważnej sprzedaży albo jakiegokolwiek innej czynności, w wyniku której sytuacja majątkowa federacji mogłaby ponieść szkodę⁹⁴; na wybór formatorki federacji i, w przypadku poważnych przyczyn, na jej usunięcie⁹⁵; na prośbę o indult eksklustracyjny mniszki o ślubach uroczystych, po roku i do trzech lat, udzielonym jej przez przełożoną wyższą klasztoru⁹⁶; na prośbę o przedłużenie indultu eksklustracyjnego dla mniszki o ślubach uroczystych, skierowaną do Stolicy Apostolskiej⁹⁷; na zwołanie nadzwyczajnego zgromadzenia federacji, jeśli jest to konieczne albo stosowne⁹⁸; na mianowanie *ad nutum* formatorki federalnej i, o ile istnieje poważna przyczyna, jej odwołanie⁹⁹; na udzielenie przedłużenia indultu eksklustracyjnego mniszce o ślubach uroczystych na czas do dwóch lat¹⁰⁰.

- c. wyrażenie opinii albo rozeznanie kwestii: w sprawie wyboru najbardziej odpowiedniego czasu i miejsca do przeprowadzenia specjalnych kursów formacyjnych dla formaterek i ich współpracowniczek, ekonomek i sprawujących władzę¹⁰¹; po wspólnym rozeznaniu sprawy dotyczącej odmówienia mniszce – przez jej przełożoną wyższą – zgody na przejście do innego klasztoru tego samego instytutu, przewodnicząca federacji powiadamia o sprawie Stolicę Apostolską, która z kolei podejmie stosowną decyzję w tej sprawie¹⁰²; przed skierowaniem prośby do Stolicy Apostolskiej o afiliację albo zniesieniem

⁹⁴ Por. tamże, n. 107.

⁹⁵ Por. tamże, n. 129.

⁹⁶ Por. tamże, n. 130.

⁹⁷ Por. tamże, n. 131.

⁹⁸ Por. tamże, n. 137.

⁹⁹ Por. tamże, n. 148.

¹⁰⁰ Por. tamże, n. 178.

¹⁰¹ Por. tamże, nn. 120, 126; AVRVD nn. 93, 96, 99.

¹⁰² Por. *Cor orans*, n. 122.

klasztoru¹⁰³; przewodnicząca federacji może poprosić swoją radę o wyrażenie opinii także w innych sprawach, które nie są przewidziane w instrukcji *Cor orans* i w *Statutach federacji*, jeśli przewodnicząca uzna to za stosowne¹⁰⁴; wydaje opinię w ramach procedury wyłonienia kandydata na urząd asystenta federacji¹⁰⁵; w sprawie najbardziej odpowiednich rozwiązań kwestii i sytuacji, jakie ujawniły się podczas wizytacji kano-nicznej, zanim przewodnicząca prześle je na piśmie przełożonej wyższej klasztoru (konsultacja)¹⁰⁶.

Instrukcja *Cor orans* postanawia także, że rada federacji współpracuje z przewodniczącą federacji w sporządzeniu relacji o stanie federacji i jej poszczególnych klasztorów, którą na końcu sześćdziesiątych lat należy przesłać do Stolicy Apostolskiej¹⁰⁷; przejmuje funkcje rady klasztoru autonomicznego, kiedy – w wyniku jego afiliacji – zostaje on powierzony przewodniczącej federacji w ramach procesu towarzyszenia temuż klasztorowi mającego na celu przywrócenie jego żywotności albo jego zniesienia¹⁰⁸.

6.2. Struktury personalne

Do struktur personalnych i innych urzędów instrukcja *Cor orans* zalicza przewodniczącą federacji, ekonomkę federacji, sekretarkę federacji, formatorkę federacji, asystenta kościelnego federacji.

6.2.1. Przewodnicząca federacji i jej kompetencje

Jest to mniszka wybrana przez zgromadzenie federacji na okres sześciolatniej kadencji do posługi na rzecz tejże federacji¹⁰⁹. Instrukcja zaznacza, że nie jest ona przełożoną wyższą, a w wypełnianiu swojej posługi działa na mocy uprawnień udzielonych jej przez wspomnianą

¹⁰³ Por. tamże, n. 128.

¹⁰⁴ Por. tamże, n. 124.

¹⁰⁵ Por. tamże, n. 154.

¹⁰⁶ Por. tamże, n. 125.

¹⁰⁷ Por. tamże, n. 127.

¹⁰⁸ Por. tamże, n. 132.

¹⁰⁹ Por. tamże, n. 110.

instrukcję¹¹⁰. Trzeba podkreślić, że przyznane jej uprawnienia należą do kompetencji przełożonej wyższej i dlatego w tych przypadkach uchylono niektóre przepisy kodeksowe po specjalnym zatwierdzeniu przez Biskupa Rzymu¹¹¹. Kwestię konkretnych wymogów stawianych kandydatce na urząd przewodniczącej federacji oraz czasu sprawowania tego urzędu (możliwość reelekcji na następne sześć lat) instrukcja pozostawia do określenia w *Statutach* federacji¹¹². Z natury tego urzędu wynika, że musi to być mniszka, która złożyła profesję uroczystą (wieczystą)¹¹³.

Zakres kompetencji przewodniczącej federacji, oprócz uprawnień wskazanych już wyżej w punkcie 6.1.2., obejmuje także¹¹⁴: przeprowadzanie wizytacji kanonicznej w klasztorach federacji wspólnie z wizytatorem (biskupem diecezjalnym lub przełożonym zakonnym) jako współwizytatorka¹¹⁵; przeprowadzanie w klasztorach federacji innych wizytacji – „ilekroć zaistnieje taka konieczność”¹¹⁶, wraz z radną federacji jako współwizytatorką i z ekonomką federacji¹¹⁷, oraz wizytacji matczynych lub siostrzanych w porozumieniu z przełożoną klasztoru¹¹⁸; weryfikowanie, w jaki sposób istotne elementy życia zakonnego kontemplacyjnego, wskazane i rozwinięte przez konstytucję apostołską *Vultum Dei quaerere* (nn. 12 oraz 13-35)¹¹⁹ są realizowane w poszczególnych klasztorach federacji i czy są przestrzegane

¹¹⁰ Por. tamże, n. 110.

¹¹¹ Por. tamże, nn. 52, 108, 111, 130, 178.

¹¹² Por. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 39.

¹¹³ Por. *Cor orans*, n. 123.

¹¹⁴ Na temat kompetencji przewodniczącej federacji zob. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., 39-43.

¹¹⁵ Por. *Cor orans*, n. 111. Por. także. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 40-41.

¹¹⁶ *Cor orans*, n. 113.

¹¹⁷ Por. tamże. Por. także. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 40.

¹¹⁸ Por. *Cor orans*, n. 114.

¹¹⁹ Formacja (VDQ nn. 13-15), modlitwa (VDQ nn. 16-18), centralne znaczenie słowa Bożego (VDQ nn. 19-21), sakrament Eucharystii i sakrament pojednania (VDQ nn. 22-23), życie siostrzane we wspólnotcie (VDQ nn. 24-27), autonomia klasztorów

związane z nimi normy wykonawcze uchwalone przez zgromadzenie federacji¹²⁰; czuwanie nad formacją początkową i stałą, by odpowiadała charyzmatowi instytutu zakonnego i by każda wspólnota realizowała cele wynikające z jej misji¹²¹, a na zakończenie kanonicznej wizytacji „(...) poinformuje Stolicę Apostolską o tym, czy klasztor posiada realną możliwość zapewnienia formacji początkowej, czy jej nie posiada”¹²²; wzmacnianie formacji na szczeblu federacji i domaganie się, aby uczestniczyły w niej formatorki i mniszki współpracujące z nimi¹²³; organizowanie formacji przewidzianej przez zgromadzenie federacji dla mniszek sprawujących władzę i domaganie się, aby w niej uczestniczyły – w przeciwnym wypadku powiadamia o tym Stolicę Apostolską¹²⁴; ustalanie odpowiedniego miejsca i czasu trwania kursów formacyjnych dla formaterek i ich współpracowniczek oraz dla przełożonych klasztorów i ekonomek, aby odbywało się to zgodnie z wymogami życia kontemplacyjnego i wspólnotowego¹²⁵; obowiązek poinformowania Stolicy Apostolskiej o utracie przez klasztor autonomicznej rzeczywistej autonomii życia¹²⁶; czuwanie nad zarządzaniem dobrami doczesnymi poszczególnych klasztorów i nad ich ekonomią¹²⁷; przewodniczenie posiedzeniom rady federacji, zgodnie z przepisami prawa powszechnego i własnego¹²⁸; zaangażowanie w rozstrzygnięcie sprawy, kiedy przełożona klasztoru odmawia zezwolenia na

(VDQ nn. 28-29), federacje (VDQ n. 30), klauzura (VDQ n. 31), praca (VDQ n. 32), milczenie (VDQ n. 33), środki komunikacji (VDQ n. 34), asceza (VDQ n. 35).

¹²⁰ Por. *Cor orans*, n. 116.

¹²¹ Por. tamże, n. 117; VDQ n. 36.

¹²² Por. *Cor orans*, n. 117.

¹²³ Por. tamże, n. 118; VDQ art. 3 § 3.

¹²⁴ Por. *Cor orans*, n. 119; VDQ art. 7 § 1.

¹²⁵ Por. *Cor orans*, nn. 120 i 289; VDQ art. 3 § 4.

¹²⁶ Por. *Cor orans*, n. 121. Rzeczywista autonomia życia to „zdolność funkcjonowania we wszystkich wymiarach (powołaniowym, formacyjnym, zarządzania, wzajemnych relacji, liturgicznym, ekonomicznym, ...). W taki sposób klasztor jest żywy i żywotny” (tamże, n. 18).

¹²⁷ Por. tamże, n. 113.

¹²⁸ Por. tamże, nn. 124-132.

przejście mniszki do innego klasztoru tego samego instytutu zakonnego i powiadomienie o tym Stolicy Apostolskiej¹²⁹.

6.2.2. Ekonomka federacji

Jest wybierana przez zgromadzenie federacji na sześć lat, a do jej kompetencji należy m.in. zarządzanie dobrami doczesnymi federacji¹³⁰, odpowiedzialność za wykonanie postanowień rady federacji w zakresie zarządzania dobrami, współpraca z przewodniczącą federacji w czasie wizytacji przy ocenie sytuacji ekonomicznej poszczególnych klasztorów, z uwypakowaniem aspektów pozytywnych i problematycznych [*criticità*]¹³¹, współpraca z radą federacji (pod przewodnictwem przewodniczącej federacji), która prowadzi ekonomię federacji¹³². Ekonomka federacji uczestniczy z urzędu w zgromadzeniu federacji¹³³.

6.2.3. Sekretarka federacji

Sekretarka federacji jest mianowana (*scelta*) przez przewodniczącą federacji na okres sześciu lat¹³⁴; powinna – o ile to będzie możliwe – mieszkać w klasztorze wybranym na prawną siedzibę federacji, przechowywać w nim dokumenty i aktualizować archiwum federacji (archiwistka federacji)¹³⁵; zgodnie ze wskazaniem przewodniczącej federacji, sporządza porządek dnia, zwołuje radę federacji, pełni funkcję protokolantki (sekretarka rady federacji)¹³⁶; przygotowuje – zgodnie ze wskazaniem przewodniczącej federacji – zgromadzenie federacji¹³⁷.

¹²⁹ Por. tamże, n. 122.

¹³⁰ Por. tamże, nn. 142, 141 c).

¹³¹ Por. tamże, nn. 143, 113.

¹³² Por. tamże, n. 103.

¹³³ Por. tamże, n. 134. Por. także J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 44-45.

¹³⁴ Por. *Cor orans*, n. 144.

¹³⁵ Por. tamże, n. 145.

¹³⁶ Por. tamże, n. 146.

¹³⁷ Por. tamże, n. 147. Zob. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 45.

6.2.4. Formatorka federacji

Formatorka federacji jest mianowana *ad nutum* przez przewodniczącą federacji za zgodą rady federacji¹³⁸, a do jej zadań należy prowadzenie (*esplicare*) i koordynowanie wspólnej formacji początkowej (w domu formacji początkowej wspólnym dla kilku klasztorów)¹³⁹. W przypadku zaistnienia poważnych przyczyn, może być usunięta z urzędu za zgodą rady federacji¹⁴⁰.

6.2.5. Asystent kościelny federacji

Jest to prezbiter, mianowany przez Dykasterię Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego¹⁴¹ na propozycję federacji i *ad nutum Sanctae Sedis*¹⁴² dla jednej albo dla więcej federacji¹⁴³; reprezentuje Stolicę Apostolską wobec federacji, ale nie wobec poszczególnych klasztorów, które przynależą do federacji¹⁴⁴; wypełnia swoje zadanie z uczciwością wobec Stolicy Apostolskiej, zgodnie z uprawnieniami związanymi ze swoim urzędem, w granicach swoich kompetencji¹⁴⁵, w duchu współpracy i służby wobec federacji¹⁴⁶; zachęca do strzeżenia autentycznego ducha właściwego konkretnemu instytutowi zakonnemu kontemplacyjnemu¹⁴⁷; wspomaga przewodniczącą swoimi radami w kierowaniu federacją, szczególnie w sprawach dotyczących formacji na szczeblu federacji (solidna formacja nowicjuszek i profesek), w zakresie jak najlepszej realizacji celów

¹³⁸ Por. *Cor orans*, nn. 148, 129.

¹³⁹ Por. VDQ art. 3 § 7; *Cor orans*, n. 129.

¹⁴⁰ Por. tamże. Por. także J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., s. 45.

¹⁴¹ Por. *Cor orans*, n. 150; CONGREGAZIONE PER GLI ISTITUTI DI VITA CONSACRATA E LE SOCIETÀ DI VITA APOSTOLICA, Decreto, 8.09.2012, n. 1 [dalej: Decreto, 8.09.2012], w: Archiwum Dykasterii Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego.

¹⁴² Por. *Cor orans*, nn. 152, 153, 154; Decreto, nn. 7-8.

¹⁴³ Por. *Cor orans*, n. 150; Decreto, n. 2.

¹⁴⁴ Por. *Cor orans*, n. 149; Decreto, n. 1.

¹⁴⁵ Por. *Cor orans*, n. 149; Decreto, n. 4.

¹⁴⁶ Por. *Cor orans*, n. 151.

¹⁴⁷ Por. tamże; Decreto, n. 3.

własnych federacji i w rozwiązywaniu problemów ekonomicznych większej wagi¹⁴⁸; corocznie przesyła do Dykasterii krótkie sprawozdanie na temat swojej posługi, stanu federacji, sygnalizując ewentualne sytuacje szczególnie¹⁴⁹, a co cztery lata przesyła do Dykasterii bardziej szczegółowe sprawozdanie o stanie federacji¹⁵⁰. Asystent federacji nie jest przełożonym wyższym¹⁵¹, nie może mieszać się do zarządu poszczególnych klasztorów przynależących do federacji, nie może rościć sobie prawa do zajmowania się sprawami należącymi do kompetencji ordynariusza zakonnego albo biskupa diecezjalnego, chyba że otrzyma specjalne uprawnienia od Dykasterii¹⁵².

Przewodnicząca federacji – w ustalonym czasie¹⁵³, który w dekreście Dykasterii z 2012 roku jest określony jako „co cztery lata”¹⁵⁴, jest zobowiązana przedstawić imiona i nazwiska trzech możliwych kandydatów na urząd asystenta federacji, dołączając wyniki uprzedniej konsultacji przeprowadzonej w poszczególnych klasztorach federacji, ich życiorysy, swoją własną opinię i opinię rady federacji, zezwolenie ordynariuszy kandydatów¹⁵⁵. Dykasteria zastrzega sobie prawo do uzupełnienia informacji o kandydatach na urząd asystenta¹⁵⁶. Przewodnicząca federacji, co cztery lata, wraz ze swoją radą i po wysłuchaniu poszczególnych wspólnot, powiadomi Dykasterię o opinii klasztorów

¹⁴⁸ Por. *Cor orans*, n. 151; Decreto, n. 3.

¹⁴⁹ Por. *Cor orans*, n. 155; Decreto, n. 9.

¹⁵⁰ Instrukcja *Cor orans* mówi, że asystent przesyła do Dykasterii bardziej szczegółowe sprawozdanie o stanie federacji na zakończenie swojego mandatu (por. n. 155), który jest *ad nutum Sanctae Sedis* (por. *Cor orans*, n. 153; Decreto n. 8), natomiast dekret Kongregacji z 2012 roku mówi, że asystent robi to co cztery lata (por. Dekret, n. 9).

¹⁵¹ Por. *Cor orans*, n. 151; Decreto, n. 5.

¹⁵² Por. tamże, n. 6.

¹⁵³ Por. *Cor orans*, n. 154.

¹⁵⁴ Por. Decreto, n. 7.

¹⁵⁵ Por. *Cor orans*, n. 154, Decreto, n. 7.

¹⁵⁶ Por. *Cor orans*, n. 154, Decreto, n. 7.

przynależących do federacji w sprawie kontynuowania albo zmiany na urządzie asystenta¹⁵⁷.

6.3. Struktury pomocnicze

Do struktur pomocniczych należy zaliczyć: siedzibę i archiwum federacji, fundusz finansowy, komisję *ad hoc*, siedzibę wspólnej formacji początkowej.

6.3.1. Siedziba i archiwum federacji

Siedziba i archiwum są niezbędne w każdej instytucji, aby mogła ona należycie funkcjonować i wypełniać swoje statutowe zadania. Podobnie jest w przypadku federacji klasztorów mniszek. Stąd Instrukcja *Cor orans* zakłada, że każda federacja posiada prawną siedzibę federacji, z aktualizowanym i uporządkowanym archiwum federacji, w którym jest przechowywana dokumentacja dotycząca federacji¹⁵⁸. Niewątpliwie uporządkowane i zabezpieczone archiwum ułatwia i usprawnia zarządzanie federacją.

6.3.2. Dom wspólnej formacji początkowej dla klasztorów federacji

Ojciec święty Franciszek, w konstytucji apostolskiej *Vultum Dei quaerere*, stwierdza, że „Dla zapewnienia wysokiego poziomu formacji, zależnie od okoliczności, należy wspierać (*si promuoveranno*) domy formacji początkowej wspólnej dla różnych (*vari*) klasztorów”¹⁵⁹. Z kolei instrukcja *Cor orans* mówi, że zgromadzenie federacji ma wskazać (*individua*) klasztor, w którym mogłaby się odbywać wspólna formacja początkowa¹⁶⁰. I wreszcie Instrukcja *Sztuka poszukiwania Oblicza Boga*, wyjaśnia, że dla podkreślenia znaczenia przebiegu formacji, a szczególnie formacji w nowicjacie, jest zasadne (*è opportuno*)

¹⁵⁷ Por. tamże, n. 10. Na temat asystenta federacji zob. J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., 40-41; F. IANNONE, *La nuova normativa...*, art. cyt., 108-109.

¹⁵⁸ Por. *Cor orans*, n. 145.

¹⁵⁹ Por. VDQ art. 3 § 7.

¹⁶⁰ Por. *Cor orans*, n. 141 h).

zorganizowanie wspólnych domów formacyjnych, aby w ten sposób wesprzeć te klasztory, które nie mogą nowicjuszkom zagwarantować formacji¹⁶¹. W związku z tym instrukcja wyznacza przewodniczącą razem z jej radą dwa zadania: ewentualne zorganizowanie w federacji domu wspólnej formacji i rozeznanie rzeczywistych możliwości poszczególnych klasztorów zapewnienia odpowiedniego przebiegu nowicjatu. Instrukcja zaznacza także, że należy pozostawić wolność klasztorom, które miałyby potrzebę posłania swoich nowicjuszek do któregośkolwiek domu wspólnej formacji, również do tych, które znajdują się w innych federacjach¹⁶².

6.3.3. Fundusz finansowy

Instrukcja *Cor orans* wyjaśnia, że każda federacja mniszek ustanawia fundusz finansowy (kasę federalną) służący realizacji celów federacji. Źródłami zasilania tego funduszu mają być dobrowolne wpłaty poszczególnych klasztorów, ofiary dobroczyńców, dochody pochodzące z alienacji dóbr klasztorów zniesionych i wygaśłych¹⁶³. Przeznaczenie wspomnianego funduszu to pokrywanie zwyczajnych wydatków federacji, wydatków związanych z formacją mniszek na szczeblu federacji, wydatków na dofinansowanie utrzymania i leczenia mniszek oraz na konserwację budynków i wspieranie nowych fundacji¹⁶⁴. Dzielenie się dobrami doczesnymi dokonuje się poprzez składki, darowizny, pożyczki dla klasztorów doświadczających trudności ekonomicznych oraz na potrzeby wspólne federacji¹⁶⁵. Funduszem finansowym zarządza rada federacji, pod przewodnictwem przewodniczącej federacji, przy współpracy ekonomki federacji¹⁶⁶.

¹⁶¹ Por. ARVD n. 135.

¹⁶² Por. tamże.

¹⁶³ Por. *Cor orans*, nn. 102 i 109.

¹⁶⁴ Por. tamże, n. 101.

¹⁶⁵ Por. tamże, nn. 98-99.

¹⁶⁶ Por. tamże, n. 103. Por. także J. RODRÍGUEZ CARBALLO, *Vita contemplativa femminile...*, dz. cyt., 38-39.

6.3.4. Komisja *ad hoc*

Instrukcja wykonawcza do konstytucji apostołskiej *Vultum Dei quaerere* przewiduje powoływanie przez Dykasterię Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego komisji *ad hoc* w celu uważnego rozeznania ważnych spraw, do których Stolica Apostolska zalicza: utratę autonomii życia przez klasztor¹⁶⁷, spadek do pięciu liczby profesek uroczystych w klasztorze autonomicznym i jego skutki zachodzące na mocy samego prawa (utrata prawa wyboru własnej przełożonej wyższej)¹⁶⁸, stosowność zarządzenia afiliacji klasztoru¹⁶⁹ albo zniesienia klasztoru¹⁷⁰.

Zadaniem komisji – złożonej z ordynariusza, przewodniczącej federacji, asystenta federacji i przełożonej klasztoru, którego sprawa dotyczy – byłoby rozeznanie, czy trudności klasztoru są tymczasowe czy nieodwracalne, czy afiliacja klasztoru byłaby pomocna w przezwyciężeniu problemu, czy raczej należałoby podjąć decyzję o zniesieniu klasztoru¹⁷¹.

Zakończenie

W świetle nowych przepisów prawa kanonicznego, wydanych przez Stolicę Apostolską w latach 2016-2019, instytucja federacji żeńskich klasztorów kontemplacyjnych w Kościele łacińskim stanowi dla mniszek i dla ich wspólnot ważną pomoc w odnowie ich życia oraz ich szczególnej misji w Kościele i w świecie. Federacja dotyczy obowiązkowo wszystkich klasztorów autonomicznych tego samego instytutu zakonnego i jest strukturą komunii, a nie strukturą władzy. W konsekwencji przewodnicząca federacji nie jest przełożoną wyższą, a federacja nie ma kapituły generalnej. Zadania i uprawnienia poszczególnych struktur kolegialnych (zgromadzenie i rada federacji), struktur personalnych (przewodnicząca, ekonomka, sekretarka,

¹⁶⁷ Por. *Cor orans*, n. 43; VDQ art. 8 § 2.

¹⁶⁸ Por. *Cor orans*, n. 45; VDQ art. 8 § 2.

¹⁶⁹ Por. *Cor orans*, n. 56; VDQ art. 8 § 2.

¹⁷⁰ Por. *Cor orans*, n. 69; VDQ art. 8 § 2.

¹⁷¹ Por. *Cor orans*, nn. 55-56, 68-69; VDQ art. 8 § 2.

formatorka i jej współpracowniczki, asystent kościelny) oraz struktur pomocniczych (siedziba federacji i jej archiwum, dom formacji początkowej dla klasztorów federacji – nowicjat i juniorat, fundusz finansowy, komisja *ad hoc*), jakie przewidują obowiązujące obecnie przepisy w tym zakresie, mają duży potencjał w procesie ustawicznej odnowy życia i misji mniszek w Kościele i w świecie. Co więcej, wspomniane zadania i uprawnienia poszczególnych struktur mogłyby być w statutach, za zgodą Stolicy Apostolskiej, odpowiednio wzmacniane, poszerzane, modyfikowane i przekształcane, aby lepiej spełniały cele, jakie im wyznacza prawo powszechne i prawo własne. Sprawami szczególnie ważnymi dla Stolicy Apostolskiej są: obowiązkowa, solidna i specjalistyczna formacja przełożonych wyższych wszystkich klasztorów, formaterek i ich współpracowniczek oraz ekonomek; pogłębianie istotnych elementów życia kontemplacyjnego mniszek w świetle nauki Kościoła i specyficznych tradycji charyzmatycznych poszczególnych rodzin monastycznych, zgodnie z zarządzeniami konstytucji papieża Franciszka i wskazaniami Dykasterii Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego; wierna realizacja, w Kościele i w świecie, misji właściwej monastycznemu życiu kontemplacyjnemu; prawna i rzeczywista autonomia życia poszczególnych klasztorów mniszek; solidna formacja początkowa i ustawiczna; opracowanie własnej *Ratio formationis*; przenoszenie mniszek, z różnych powodów, do innego klasztoru w ramach federacji; właściwe zarządzanie dobrami doczesnymi klasztorów i federacji.

Federations of female contemplative monasteries in the Latin Church in the light of the current Canon Law

The purpose of the article is to present the subject matter of federations of female contemplative monasteries of the Latin Church in the light of the new provisions of the Canon Law, issued between 2016 and 2019, i.e. the Apostolic Constitution *Vultum Dei quaerere* (29th Jun 2016) with its associated implementing instruction *Cor orans* on female contemplative life (1st Apr 2018) and the instruction *The Art of Seeking the Face of God* on the formation of nuns (15th Aug 2019). After explaining the concept and nature

of a federation of nuns' monasteries (1), the author outlined the objectives of the federation (2); emphasised the mandatory membership of female contemplative monasteries in the federation (3); suggested the optimal number of monasteries forming a federation (4); drew attention to the own law of the federation, i.e. its statutes, which may be supplemented and modified in accordance with the development of the federation and its circumstances, subject to the consent of the Holy See (5); presented the individual structures of the federation and their tasks and powers, namely the collegial structures (federal assembly and federal council) (6.1.), personal structures (president, treasurer, secretary, formator and ecclesiastical assistant) (6.2.), auxiliary structures (the seat of the federation and its archives, the seat of the common initial formation – novitiate and juniorate, the financial fund and ad hoc commission) (6.3). The author also drew attention to some matters of particular importance to the Holy See, such as the compulsory and specialised formation of major superiors of all monasteries, of formators and their co-workers, and treasurers; solid initial and ongoing formation; development of an own *Ratio Formationis*; transfer of nuns, for various reasons, to another monastery within the federation; proper management of the temporal goods of the monasteries and federations.

Słowa kluczowe: mniszki; federacja klasztorów mniszek; statuty federacji; zgromadzenie federacji; rada federacji; przewodnicząca federacji; kościelny asystent federacji

Keywords: nuns; federation of nuns' monasteries; federation statutes; federation assembly; federation council; federation president; ecclesiastical assistant to federation

NOTA O AUTORZE

O. Prof. dr hab. Wiesław Kiwior OCD – kapłan Zakonu Karmelitów Bosych, profesor Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 2012-2016 prodziekan Wydziału; kierownik Katedry Kanonicznego Prawa Karnego, Administracyjnego i Procesowego; kierownik Zakładu kanonicznego Prawa Procesowego. Autor licznych publikacji naukowych.